

บทความ

พิเศษ

02

จารึกปราสาทไปรบัต หรือ ปลายบัต อ่าน แปล วิเคราะห์ และตีความใหม่

Inscriptions of Prasat Playbat or Praibat
Read, Translate, Analyze and Reinterpret

กัณวล คัชชีมา

Kangvol Khatshima

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

Assistant Professor, Ph.D., Department of Oriental Languages, Faculty of Archaeology,

Silpakorn University, khatshima_k@su.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจะอ่าน แผล วิเคราะห์และตีความจารึกปราสาทไพบรต์ทั้ง 2 หลักอีกครั้งหนึ่ง เพราะผู้เขียนมีความเห็นแตกต่างจากคำอ่านแผลที่มีการเผยแพร่มาแล้ว ผลการศึกษาเปรียบเทียบพบว่ามีความที่อ่านไม่ตรงกันหลายแห่ง โดยเฉพาะชื่อเทพเจ้าสำคัญในจารึกปราสาทไพบรต์ 1 และ ตัวเลขศักราชที่ปรากฏในจารึกไพบรต์ 2 จึงทำให้มีการตีความเรื่องราวในจารึกทั้ง 2 หลักนี้แตกต่างกันหลายประการ

คำสำคัญ: จารึก, ปราสาทไพบรต์, ปลายบัต

Abstract

The purpose of this article is to read, translate, analyze, and reinterpret the two Prasat Praibat inscriptions. Because I have a different opinion from the translation that has already been published. The results of the comparative study revealed that there were many discrepancies in the readings of the texts. In particular, the names of important gods in the Prasat Praibat 1 inscription and the era numbers appear in the Prasat Praibat 2 inscription, resulting in many different interpretations of the stories in these two inscriptions.

Keywords: Inscription, Prasat Playbat, Praibat

บทนำ

จารึกปราสาทไพรบัตหรือปลายบัต พบที่ปราสาทไพรบัต ซึ่งตั้งอยู่บนภูเขาไพรบัต สำหรับภูเขาไพรบัตนั้นเป็นภูเขาเตี้ย ๆ ตั้งอยู่ระหว่างรอยต่อของตำบลจระเข้มาก อำเภอประโคนชัย และตำบลยายแยมวัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ มีทั้งหมด 2 หลัก ได้รับการอ่าน แปลและตีความมาแล้ว โดย “จารึกปราสาทไพรบัต 1” มีการอ่าน แปลเผยแพร่แล้ว 3 ครั้งคือ

ครั้งที่ 1 อาจารย์ชะเอม แก้วคล้าย อ่าน แปลเป็นภาษาไทย ตีพิมพ์ในวารสาร ศิลปการ ปีที่ 44 ฉบับที่ 2 มีนาคม-เมษายน 2544 หน้า 87-95

ครั้งที่ 2 Saveros Pou นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญจารึกเขมรโบราณแห่งสำนัก ฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ (EFEO) อ่านและแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสตีพิมพ์ในหนังสือ NOUVELLES INSCRIPTIONS DU CAMBODGE II&III หน้า 102-105 โดยกำหนดให้ จารึกปราสาทไพรบัต 1 มีรหัสประจำจารึกเป็น K.1073

ครั้งที่ 3 ผู้เขียนบทความนี้ได้อ่าน แปลและตีความใหม่ เสนอในงาน “Work in Progress” An EFEO Bangkok Research Workshop on Archaeology, Epigraphy, Ethnography and Prehistory วันที่ 25-26 กุมภาพันธ์ 2019

ส่วน “จารึกปราสาทไพรบัต 2” ชะเอม แก้วคล้ายได้อ่าน แปล วิเคราะห์และ ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารศิลปการแล้วเช่นกัน

อย่างไรก็ตามในการอ่าน แปลและวิเคราะห์จารึกทั้ง 2 หลักครั้งใหม่นี้ มีหลายแห่ง ที่ผู้เขียนได้อ่าน แปลและตีความต่างจากที่มีผู้แปลไว้แล้ว เพื่อให้มีหลักฐานปรากฏ

ชัดเจนในส่วนที่ผู้เขียนได้อ่าน แปรต่างออกไป ผู้เขียนจะใช้วิธีการถ่ายถอดรูปสำเนาจารึกเทียบกับตัวอักษรไทยกำกับไว้ เพื่อให้ผู้สนใจได้พิจารณาและศึกษาเพิ่มเติมต่อไป

ข้อตกลงเบื้องต้นในการอ่าน แปร ครั้งนี้คือ

1. ผู้เขียนจะเรียกชื่อภูเขาสูงนี้ว่า “เขาไพบัต” และเรียก “จารึกปราสาทไพบัต” ตามชื่อเดิมที่คิดว่าถูกต้องตามที่ปรากฏในเอกสารเก่า ยกเว้นแหล่งอ้างอิงที่เขาใช้ว่า ปลายบัด ผู้เขียนก็จะใช้ตามเอกสารที่อ้างอิง

2. ชื่อเฉพาะ เช่น พระนามพระมหากษัตริย์ ผู้เขียนจะเขียนตามที่ปรากฏในศิลาจารึก เช่น พระเจ้าศรีอริศานวรมหะ, พระเจ้าชยวรมหะ เป็นต้น เพราะในศิลาจารึกภาษาเขมรโบราณ ไม่เคยมีแม้แต่หลักเดียวที่เขียนว่า “วรมัน” และคำว่า วรมะ หรือ วรมัน นั้น เป็นคำลงท้ายชื่อขุนนางทั้งหลายด้วย ส่วนที่เป็นคำลงท้ายเพื่อแสดงความเป็นพระมหากษัตริย์นั้น ในศิลาจารึกสมัยพระนครจะใช้ว่า วรมมหะ เสมอ เพื่อให้แตกต่างจากขุนนาง ซึ่งผู้เขียนจะเขียนถ่ายถอดเป็นภาษาไทยว่า “วรมหะ”

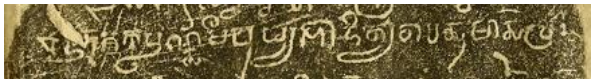
3. มีคำศัพท์จำนวนหนึ่งที่ยังไม่ทราบความหมายที่แน่ชัด เช่น ปีโต สำโลก ผู้เขียนจะเขียนทับศัพท์ตามรูปในศิลาจารึกพร้อมให้เชิงอรรถว่า ยังไม่ทราบความหมายที่แน่ชัด

4. คำที่อ่านต่างไปจากผู้เชี่ยวชาญทั้งสองท่านที่เคยอ่านมาแล้ว ผู้เขียนจะให้เชิงอรรถที่คำนั้น ๆ ว่า แต่ละท่านอ่านเป็นอย่างไร เพื่อเป็นประโยชน์ในการตรวจสอบสำหรับผู้สนใจ

คำอ่านจารึกปราสาทไพบรต์ 1 ด้านที่ 1

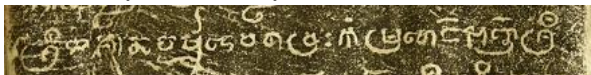
1) สิทธิ สวัสดิ นมศ ศรี ภาทเรศวราย¹

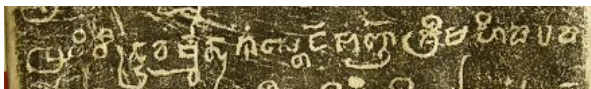
2) 8 4 7 ศก ปุณณมี² ปุขย อาทิตย วาร นู มาน วระ

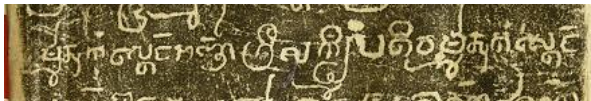
3) ศา ส น ฐ ลี วระ ปาท ฐ ลี เซง วระ กัมร เตง อล

4) ศรี อี ศาน วรมม เท ว ต วระ กัมร เตง อล ศรี

5) พร ธิ วินทร วรมม นู กัม สเตง อล ศรี ม ธิ ฐ ร ว

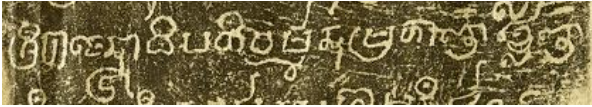
6) รรมนุ กัม สเตง อล ศรี ลกษมี ป ติ วรมม นู กัม สเตง

¹ ซะเอม แก้วคล้าย อ่านเป็น “จันทเรศวราย” ส่วน Saveros Pou อ่านเป็น vajreśvarāya (วเชเรศวราย).

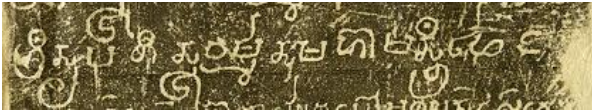
² Saveros Pou อ่านเป็น pūrṇamī (ปุณณมี).

7) อญ ราช กุ ล โฝง นุ มร ตาณ ขุโลณ

8) ศรีรา เชนทรา ธิ ป ติ วรมม นุ มร ตาณ ขุโลณ

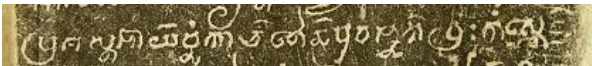
9) ศรีนฤ ป ตีนทร วรมม นุ ม หา มนตรี โฝง

10) นุ สเด็จ อญ อา จารย์ย ต ปราม ต ปน ทวล วระ

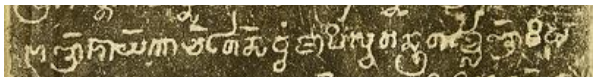
11) ศา ส น ต วาป อัมฤตต³ ปรตยย ปี ปเร โมก สง

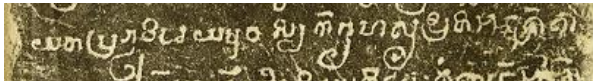
12) ปร ศส ต อาย วนั กาจ โตน รุ ว⁴ อนก วระ กั สเด็จ

³ ซะเอม แก้วคล้าย อ่านเป็น “อมฤตต”.

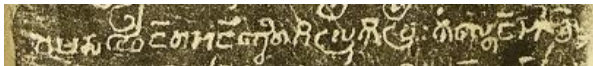
⁴ Saveros Pou อ่านเป็น purva (ปุรว).

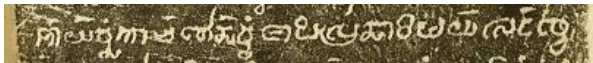
13) อญ อาย กาจ โตน วร ฆา ปี สวตนตร ต ขุโลณ วิ ษ

14) ย ต ปรณ วิ ษ ย รว⁵ สปีก⁶ คฤ หสธ ปรี ติ อ นุ ค ตา

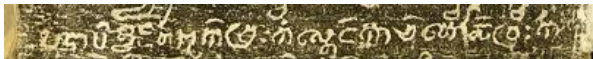
15) ค ม น โฝง ต อง คไว ตติ สรูก วระ กั สตง อญ

16) อาย วณ กาจ โต วร ฆา ปี ปรนา วิ ษ ย เลง ถว

17) เทว การย⁷ คุส เลง สวตน ตร ติ ปินวาส วร ฆา ปี

18) ปี ทาร ขตัง ต อนก วระ กั สตง กาจ โตน วระ กั

19) สตง อญ อาย วณ กาจ โตน สธ⁸ ลิงค ปุ ร กลป

⁵ Saveros Pou อ่านเป็น pu(r)va (ปุ(ร)วา).

⁶ ซะเอม แก้วคล้าย อ่านเป็น “สปิต”.

⁷ ซะเอม แก้วคล้าย อ่านเป็น “เทวอาจารย์”.

⁸ Saveros Pou ไม่อ่านคำนี้โดยใส่เครื่องหมาย - - -.

20) นา เศวต ตนทุล โฉลง 4 ฆฤต⁹ ปรสธ 4 ฤลง 4 - ¹⁰ ☼¹¹

คำอ่านจารึกปราสาทไพบรต์ 1 ด้านที่ 2

1) กลปิตี เย วิ ลู่ เป ยุ รลลงฆ เย ยุศจ ศาสน

2) เต ยานตุ นร กนตา วต สติเตา จนทร ทิ วา กเรา ฯ¹²

3) วระ กลปนา ฐ ลี เซง วระ กัมร เตง อย ต สตจ เทา วิษณุ โลก¹³

4) วระ กัมเรตง อย ต กุรง วระ จรู¹⁴ ลี 1 วระ ยชญ ลี 5 โถมย ลี 2

5) วระ กลป ลี 5 โถมย ลี 2 วระ ทิรฆ ลี 4 ยปป ลี 2 โถม

⁹ Saveros Pou อ่านเป็น yava (ยา).

¹⁰ Saveros Pou ไม่อ่าน 3 คำ ทำยบรรทัดนี้.

¹¹ ซะเอม แก้วคล้าย อ่านบรรทัดนี้ว่า “นา เศวต ตนทุล โจลง อุหฤต มรสถ ตวง ทวณู” แปลว่า “เมื่อกลปนา ข้าวสารทำพิธี ให้ดวงทำความสะอาดก่อนนำขึ้นภูเขา”.

¹² Saveros Pou ไม่อ่านแปลโคลกภาษาสันสกฤตทั้งสองบรรทัดนี้.

¹³ Saveros Pou อ่านเป็น viṣṇuloka (วิษณุโลก).

¹⁴ Saveros Pou อ่านเป็น cumvū (จูง).

6) ย และ 1 วฤก ก และ 1 กน โลง กံ เสดง อด และ 2 ยป และ 1

7) วระ กံ เสดง อด ต กน มย วระ ยช และ 4 โถมย และ

8) 2 ยป และ 2 วฤก ทนาค 1 วระ ที่รฆ และ 3 กံ เสดง อด

9) ศก และ 2 ยป และ 1 วระ โสม ศรมมา¹⁵ และ 1 ยป ทนาค 1 วระ

10) ตระ พก และ 1 ทุก มาศ ฉลย กณ นำ ปีโต ปี เถลง โย

11) ก บันวาส¹⁶ สู่ โลก ปี เถลง โยก สิทธิ ส่วตนิ สบาย จาต¹⁷

12) โลก¹⁸ ปี เถลง วิ น ย ลิง 5 กนโลง วระ ทวาร ตรี ม วิ นย ลิง

13) 5 วระ อสธา ริ กา ลิง 7 อาย กံ ลุง ขยง 1 สยง ปรก ก โร

¹⁵ Saveros Pou อ่านเป็น *somaśarmma* (โสมาศรมม).

¹⁶ Saveros Pou อ่านเป็น *pram svak* (?) (ปรี่ สวก (?)).

¹⁷ Saveros Pou อ่านเป็น —*pāy chnān* (sam)- (پای ฉนา (ส)).

¹⁸ Saveros Pou อ่านเป็น *lok*.

14) กุ ตี ตา ล โรก สตุจ โรก โภค ลิง ปราม มิ มวา

15) ຍ ຕ ຕິ ເ ລາ ຕິ ຕ ລິ ນ 10 ສະຕິຕິ ກາ ຕ ໂສຕ¹⁹ ວະ ເລ ນ ຫຸ ຍ

16) ง 1 โฉ วระ จุรุ นุ วระ ยชญ วิ น ย ลิง ปราม มวายุ

17) ฐิ²⁰ บุโร หิตต 1 ทุ ก เสนง ยา ช ก 2 จน ลยาก ป ริ วรตต

18) เย้า 1 ไท ติ เสง วรษา²¹ ฤมร ทุนย์ 2 ปาย ฉนาง ลีะ 2 รา

19) ข ทวาร 2 การี 2 ปาย ฉนาง ลีละ 2 ฌมฺร ทนฺย 2 ต ภาว²²

20) ตรวจจ าสงเวยุ 2 โหลญ องค 2 ภ ค ว ต 1 คราม ปาล

21) 3

¹⁹ Saveros Pou ไม่ได้อ่าน 3 คำนี้.

²⁰ Saveros Pou ไม่ได้อ่านคำนี้.

²¹ Saveros Pou ไม่ได้อ่านคำนี้.

²² Saveros Pou ไม่ได้อ่านคำนี้.

22) อ นุ กุ รยยุ ริ ทึ เย ตู ศา ส นั ป ริ ก ลปิ ตั

23) วรทธ เย ยุศจุ ปุณย ศจ ผลารทธี ปราปนุ วนติ เต

คำอ่านโดยรวมจารึกปราสาทไพบัต 1 ด้านที่ 1

(1) สิทธิ สวสติ นมศรัทธาเรศวราย

(2) 847 ศก ปุณณมี ปุษย อาทิตยวาร นู มาน วระ (3) ศาสน ธูสิวะระปาถธูสิเซง
วระกัมรเตงอล (4) ศรีอีสานวรมมเทว ต วระกัมรเตงอล ศรี (5) ปรีถินทรวรมม นู
กัเสตง อณศรีมทิตรว (6) รรมม นู กัเสตงอลศรีลภษมีปิตวรมม นู กัเสตง (7) อณ ราชกุล
โผง นู มรตาณชโลณ (8) ศรีราชนทราธิปิตวรมม นู มรตาณ ชโลณ (9) ศรี
นฤปดินทรวรมม นู มหามนตรี โผง (10) นู สเตง อณ อาจารย์ย ต ปราม ต ปนทวล วระ
(11) ศาสน ต วาป อัมฤตต ปรัตย ปี ปเร โมก สง (12) ปรัตตต อาย วณกาจโตน รว
อนกวระ กัเสตง (13) อณ อาย กาจโตน วัว ชา ปี สวตนตร ต ชโลณ วิช (14) ย ต ปรมู
วิชย รว สปิ กฤทสธ ปรีติ อนุคตา (15) คมน โผง ต องคไว ต คิ สรูก วระ กัเสตง อณ
(16) อาย วณ กาจโตน วัว ชา ปี ปเร นา วิชย เลง ถเว (17) เทวการยย คุส เลง สวตนตร
ต ปินวาส วัว ชา ปี (18) ปี ทารุ ชติง ต อนก วระ กัเสตง กาจโตน วระ กั (19) สเตง อณ
อาย วณ กาจโตน สธำ ลิงคบุร กลป (20) นา เสวต ตนทูล โถลง 4 ฤต ปรสถ 4

แปลข้อความจารึกเป็นภาษาไทย

ขอความสำเร็จ ความสวัสดิ (จึงมี) ขอนอบน้อมแด่พระศรีภัทรศวร

มหาศักราช 847 (พ.ศ. 1468) ขึ้น 15 ค่ำ เดือนบุษยะ (เดือน 2) วันอาทิตย์
ด้วยว่า มีพระบรมราชโองการในฝ่าละอองธุลีพระบาท พระกัมรเตงอัญศรีอีสานวรม
เทวะ ต่อพระกัมรเตงอัญศรีปรีถินทรวรมะ และกัมเสตงอัญศรีมทิตรวรมะ และ

กัมแสดงอัญศรีลักษณ์มีปติวระ และกัมแสดงอัญราชกุลทั้งหลาย และมรตานุโชลญศรี
ราชนทรธิปติวระ และมรตานุโชลญศรีนฤปตินทรวระ และมหามนตรีทั้งหลาย และ
แสดงอัญอาจารย์ทั้ง 5 ผู้ถ่ายทอดพระบรมราชโองการแก้ววป อมฤต ผู้ได้รับความไว้วาง
พระราชหฤทัย ไขให้มาปักหลักศิลาจารึกที่พนมกวางโดน เพื่อประกาศว่า พระกัมรเตงอัญ
ที่กวางโดน ไม่ต้องขึ้นตรงต่อโชลญวิชัย ผู้เป็นหัวหน้าแห่งวิชัย เหมือนดังผู้สีกเป็นคฤหัสถ์
ทั้งหลายที่ไปมาได้อย่างสะดวก ผู้ที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่หมู่บ้านของพระกัมรเตงอัญที่
พนมกวางโดน ไม่ต้องถูกนำไปใช้งานในวิชัย ขอให้ทำเฉพาะงานในเทวสถานเท่านั้น
ขอให้ขึ้นตรงต่อนักบวช ไม่ต้องเรียกร้องเอาหนี้สินจากพระกัมแสดงกวางโดน พระ
กัมแสดงอัญที่พนมกวางโดนได้ถวายกลปนาที่ลึงคปุระ เป็นข้าวสารขาว 5 ถลงง เนยใส 4
ปรัสละ 4 รนาง 7

คำอ่านโดยรวมจารึกปราสาทไพรบัต 1 ด้านที่ 2

- (1) กลปิธึ เย วิรุเปยุ รลลงงมเยยุคจศาสน
(2) เต ยานตุ นรณกตาวต สติเตา จนทรทิวากเรา ฯ
(3) วระ กลปนา ฐฐี เซง วระ กัมรเตง อยณ ต สดจ เทา วิษณุโลก (4) วระ กัมแสดง
อยณ ต กุรุง วระ จุรุ ลีละ 1 วระ ยชญ ลีละ 5 โถมย ลีละ 2 (5) วระ กลป ลีละ 5 โถมย ลีละ 2
วระ ที่รฆ ลีละ 5 ยปป ลีละ 2 โถม (6) ย ลีละ 1 วฤกก ลีละ 1 กนโลง กัมแสดง อยณ ลีละ 2 ยปป
ลีละ 1 (7) วระ กัมแสดง อยณ ต กนมาย วระ ยชญ ลีละ 4 โถมย ลีละ (8) 2 ยปป ลีละ 2 วฤกก
ทุนาล 1 วระที่รฆ ลีละ 3 กัมแสดง อยณ (9) ศงกร ลีละ 2 ยปป ลีละ 1 วระ โสมศรมมา ลีละ 1
ยปป ทุนาล 1 วระ (10) ตรยพก ลีละ 1 ทุก มาส ฉลยา ราชญ นำ ปีไธ²³ ปี เถลง โย (11)
ก บันวาส สุโลก²⁴ ปี เถลง โยก สิทธิ สวตนิ สลาย จวาท (12) โลก ปี เถลง วินย ลีละ 5
กนโลง วระ ทวาร ตริมุข วินย ลีละ (13) 5 วระ อสธาริกา ลีละ 20 อาย กัลง ขยง 1 สยง
ปรกโก โร (14) ก ติ ตวล โรก สดจ โรก โภค ลีละ ปราม มิมวา (15) ย ต คี เวลา ติ ต ลีละ

²³ ยังไม่ทราบความหมายที่แน่ชัด.

²⁴ ยังไม่ทราบความหมายที่แน่ชัด.

20 สติติ ภงค โสถ วระ เวลง ขย (16) ง 1 โฉ วระ จรุ ญ วระ วินย ถึง ปรามม มวาย (17) ริ บุโรหิตต 1 ทุก เสนง ยากข 2 จนุลยาก ปวิรรตต (18) เยา 1 ไทติ เล้ง วรช ฤมร ทย 2 ปาย ฉนง ลี 2 รา (19) ข ทวาร 2 การี 2 ปาย ฉนง ลี 2 ฤมร ทย 2 ต ภาย (20) ตรวาช สงเวย 2 โชลณ องค 2 ภคต 2 ครมปาล (21) 3 ☼

(22) อนุกรยยุริหิ เยต ศาสน ปริกคปิ

(23) วรทชเยยจ ปนยจจ ผลารทธี ปราปนุนติ เต

แปลข้อความจารึกเป็นภาษาไทย

โคลกภาษาสันสกฤต

ชนเหล่าใด ปล้นชิงทรัพย์ที่กลบนาไว้ และล่องละเมิดคำสั่ง ชนเหล่านั้นจงไปสู่ นรกตรบเท่าที่พระจันทร์และ พระอาทิตย์ทั้งสองยังดำรงอยู่

ภาษาเขมรโบราณ

พระกลบนาในผาละองธูสิพระบาทพระกัมแสดงอัญผู้เสด็จไปวิชญโลก (พระเจ้า ขยวรมเหวที่ 3) (ถวายแด่) พระกัมแสดงอัญผู้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน (ได้แก่) พระจรุ 1 ลิ, พระยัชญะ 5 ลิ โถมย 2 ลิ, พระกัลปะ 5 ลิ โถมย 2 ลิ, พระทริชชะ 4 ลิ กลางคิน 2 ลิ โถมย 1 ลิ เข้า 1 ลิ, (ถวายแก่) กันโลงกัมแสดงอัญ 2 ลิ กลางคิน 1 ลิ, (ถวายแก่) พระกัมรเตงอัญผู้เป็นเด็กรับใช้ (มหาดเล็ก) พระยัชญะ 4 ลิ โถมย 2 ลิ กลางคิน 2 ลิ เข้า 1 ทะนาน พระทริชชะ ๓ ลิ, (ถวายแก่) กัมแสดงอัญคังกร 2 ลิ กลางคิน 1 ลิ, (ถวายแก่) พระโสมศรมา 1 ลิ กลางคิน 1 ทะนาน, (ถวายแก่) พระตริยัมพก 1 ลิ, ถวายทองที่สลัก สำหรับสวามศีระชะ น้าปีโต แล้วขึ้นไปถือบวช สำโลก แล้วขึ้นค่าปรับ 5 (ตำ)สิ่ง, กันโลง พระทวารตริมุข ปรับ 5 (ตำ)สิ่ง (แต่) พระอัสถาริกา 10 (ตำ)สิ่ง ที่กำลึง 1 ชั่ง ซึ่งเงินที่ เลยกกำหนดหากษัตริย์หาโกชะ แต่ละอย่าง 10 (ตำ)สิ่ง คือที่อยู่เป็นเวลา 10 (ตำ)สิ่ง และ สติติภังคะ อีก (แก่) พระเพลิง 1 ชั่ง เฉาพระจรุ และพระยัชญะ ปรับคนละ 5 (ตำ)สิ่ง สำหรับบุโรหิต 1 เก็บเขาสำหรับเปาบุชา 2 อัน ผ้านุ่งสำหรับเปลี่ยน 1 เยา และผ้าอื่น สำหรับฤคฺฝณ วัว 2 คู่ ข้าวหม้อ 2 ลิ (แก่) ราชทวาร 2 ผู้ร่วมงาน 2 ข้าวหม้อ 2 ลิ วัว 2 คู่ (แก่)ผู้ตรวจเครื่องสังเวย 2 โชลณ 2 องค์ นักบวช 1 นายบ้าน 3

โคลงภาษาสันสกฤต

หากชนเหล่าใดทำตามพระบรมราชโองการที่ตรัสสั่งไว้ ขอคนเหล่านั้นจงมีบุญเพิ่มมากขึ้นและได้รับผล(แห่งการถวายนี้)ครั้งหนึ่ง

ข้อมูลที่น่าสนใจในจารึกปราสาทไพบรต์ 1

จารึกปราสาทไพบรต์ 1 เขียนด้วยตัวอักษรแบบเขมรโบราณ ด้านที่ 1 เขียนเป็นภาษาเขมรโบราณ มีจำนวน 20 บรรทัด ด้านที่ 2 เริ่มต้นด้วยโคลงภาษาสันสกฤต 2 บรรทัด ตามด้วยภาษาเขมรโบราณ 19 บรรทัด และจบลงด้วยโคลงภาษาสันสกฤตอีก 2 บรรทัด มีข้อมูลที่น่าสนใจจากการอ่าน แปลข้อความในจารึกเป็นภาษาไทยดังนี้

1. ชื่อเทพเจ้าที่สำคัญที่สุดของจารึกหลักนี้ ชะเอม แก้วคล้าย อ่านเป็น “จัทเรศวร” ส่วน Saveros Pou อ่านเป็น “วษเรศวร” แต่ในการอ่านแปลครั้งนี้ผู้เขียนอ่านเป็น “ภทเรศวร” การอ่านชื่อของเทพเจ้า ต่างกันนั้น ทำให้มีการตีความเรื่องราวในจารึกแตกต่างกันไปด้วย รวมทั้งมีส่วนเกี่ยวข้องกับจารึกหลักอื่น ๆ ที่พบในบริเวณใกล้เคียง

การที่ผู้เขียนขานทั้ง 2 ท่าน อ่านชื่อเทพเจ้าไม่เหมือนกัน อาจจะเป็นเพราะว่ารูปพยัญชนะตัวแรกคือ ในชื่อเทพเจ้า ไม่ชัดเจน ชะเอม แก้วคล้าย อ่านเป็นรูป จ ส่วน Saveros Pou อ่านเป็น ว ทำให้ต้องคาดเดาชื่อของเทพเจ้าเป็น จัทเรศวร และ วษเรศวร ตามลำดับ แต่ผู้เขียนใช้วิธีการเทียบกับอักษร จ และ ว ที่ปรากฏอยู่ในจารึกหลักนี้ ซึ่งในคำอื่น จ จะมีรูปเป็น ดังเช่นในคำว่า กาจ ส่วน ว จะมีรูปเป็น ดังเช่นในคำว่า วนิ ดังนั้น พยัญชนะตัวแรกในชื่อเทพเจ้านี้จึงไม่น่าจะขึ้นต้นด้วย จ หรือ ว

เมื่อผู้เขียนเปรียบเทียบ กับรูป ภ ในคำอื่น ๆ เช่น ภงค โภค เป็นต้น ทำให้ผู้เขียนมั่นใจว่า พยัญชนะตัวแรกของชื่อเทพเจ้าในจารึกหลักนี้เป็น ภ แน่แน่นอน และคำอ่านต่อมาคือ ทุเรศวราย ก็ชัดเจน ทำให้ได้คำอ่านชื่อเทพเจ้าที่ถูกต้องคือ ภทเรศวราย แปลว่า แด่พระภทเรศวร ซึ่งเป็นพระนามหนึ่งของพระศิวะ อันเป็น

เครื่องหมายบอกว่าจารึกปราสาทไพบรต์ 1 นี้ สร้างขึ้นเกี่ยวข้องกับศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกาย และเทพผู้เป็นประธานคือ พระกัศยปร

2. มีพระนามพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในจารึก 2 พระองค์คือ อุลีเชง วัระกำเสตง อย ๓ เทา วิษณุโลก (อุลืพระบาทพระกำเสตงผู้เสด็จไปวิษณุโลก) เป็นปัจฉามรณนาม (ชื่อหลังความตาย) ของพระเจ้าชยวรมเทวะที่ 3 (ครองราชย์ประมาณ พ.ศ. 1378-1420) ปรากฏอยู่ในข้อความจารึกด้านที่ 2 ส่วนต้น ที่กล่าวเล่าย้อนถึงพระกัลปนาหรือสิ่งของที่พระองค์ได้ถวาย อันแสดงให้เห็นว่าศาสนสถานที่เขาไพบรต์นี้ น่าจะมีความสำคัญมาก ขนาดพระเจ้าแผ่นดินยังต้องส่งสิ่งของมาถวาย ซึ่งในช่วงเวลาเดียวกันนั้น ยังไม่ปรากฏศิลาจารึกหรือโบราณสถาน โบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับปราสาทพนมรุ้ง ซึ่งตั้งอยู่ใกล้เคียงแต่อย่างใด ผู้เขียนตรวจสอบพบว่า นอกจากที่เขาไพบรต์แล้ว พระเจ้าชยวรมเทวะที่ 3 ยังปรากฏพระนามที่เล่าย้อนถึงว่าถวายสิ่งของที่ปราสาทตาเมือนธมด้วย ซึ่งก็น่าจะเป็นเหตุการณ์ช่วงเดียวกัน

พระนามพระมหากษัตริย์องค์ที่ 2 คือ อุลี วัระ ปาห อุลี เชง วัระ กมรเตง อย ศรีอิศานวรมเทวะ (อุลืพระบาทอุลืเชงพระกัมรเตงอัญศรีอิศานวรมเทวะ) ซึ่งหมายถึงพระเจ้าอิศานวรมเทวะที่ 2 (ครองราชย์ประมาณ พ.ศ. 1465-1471) พระองค์เป็นผู้มีบทสำคัญในจารึกหลักนี้ เพราะเป็นผู้ส่งขุนนางตามลำดับชั้น เพื่อให้มาปักหลักคำประกาศหรือศิลาจารึกหลักนี้ที่เขาไพบรต์ ซึ่งการรับส่งลงมายังขุนนางต่าง ๆ ตามลำดับชั้น

ขุนนางทั้งหลายที่รับพระบรมราชโองการปรากฏชื่อตามลำดับ คือ 1. พระกัมรเตง อัญศรีปรีถิวันทวรมะ 2. กัมเสตงอัญศรีมหิธวรมะ 3. กัมเสตง อัญศรีลักษมิปิตวรมะ 4. กัมเสตงอัญราชกุลทั้งหลาย 5. มรตาญโฮลญศรีราชนทราธิปิตวรมะ 6. มรตาญโฮลญศรีนฤปตินทวรมะ 7. มหามนตรีทั้งหลาย 8. เสตงอัญอาจารย์ทั้ง 5 ผู้ถ่ายทอดพระบรมราชโองการและ 9. วาป อมฤต ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่ในการทำศิลาจารึกหลักนี้มาตั้งไว้ที่เขาไพบรต์ เมื่อเปรียบเทียบกับจารึกหลักอื่น ๆ ร่วมสมัยกันนั้น รายงานขุนนางที่รับพระบรมราชโองการนั้นมีจำนวนน้อย แต่ในจารึกปราสาทไพบรต์นี้พบว่ามีเป็นจำนวนมาก ซึ่งสิ่งนี้ช่วยสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของศาสนสถานบนเขาไพบรต์ในยุคสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

ในบรรดาชื่อขุนนางทั้งหลายที่ปรากฏในจารึก มีคนที่สำคัญและน่าสนใจคือ กัมแสดงอัญศรีมหารัชมะ เป็นการปรากฏชื่อ “มหารัชมะ” เป็นครั้งแรก ก่อนที่ชื่อนี้จะเป็นที่รับรู้กันในชื่อเมือง “มหารัชมุระ” ซึ่งสายสกุลจากเมืองนี้มีพระเจ้าแผ่นดินหลายพระองค์ที่ได้ครองอาณาจักรเมืองพระนครในเวลาต่อมา ตั้งแต่พระเจ้าชัยวรมเทวะที่ 6 พระเจ้าธรณินทรวรมเทวะ พระเจ้าสุริยวรมเทวะที่ 2 (สร้างปราสาทนครวัด) จนถึงพระเจ้าชัยวรมเทวะที่ 7 ผู้สร้างเมืองนครธม

3. ชื่อสถานที่ “พนมกาจโตน” น่าจะเป็นชื่อเดิมของภูเขาไพบัต และผู้เป็นใหญ่ที่มีหน้าที่ในการควบคุมดูแลศาสนสถานแห่งนี้เรียกชื่อว่า “วระ กัมแสดงอน อาย วณิกายโตน” (พระกัมแสดงอัญที่พนมกาจโตน) ส่วนชื่อหมู่บ้านที่อยู่ในบริเวณภูเขาไพบัตนั้น ไม่ได้มีชื่อปรากฏในจารึกหลักนี้ แต่น่าจะมีชื่อว่า “นิทรากราม” ดังปรากฏในสมัยต่อมาในจารึกพนมรุ้ง หลักที่ K.384 โศลกที่ 53-54

นิทรากรามภิธาน ศรี	ตริคุรุน ตริชคทคุระ
เทเศ โส ติชฐิพุ ยศ ศรี	นเรนทราทิตยนาภุต
อินทรโกลาขยโกล่า ยศ	ศรีภทเรศวร อิศวเร
ทเทา ตตร ทเทา นาค-	ปตตริ สฤลาทริศมภเว

พระองค์ผู้เป็นครูของโลกทั้งสามผู้มีนามว่า นเรนทราทิตย
ได้ประดิษฐานซึ่ง(รูป)ครูทั้งสาม ผู้มีสิริณ สถานที่ชื่อว่า “นิทรากราม”
ถวายแล้วซึ่งวอมีนามว่า อินทรโกลา แต่ “พระศรีภทเรศวร” ผู้เป็นใหญ่
ในที่นั้น (และ) ถวายแล้วซึ่งช้างพาหนะแด่พระคิเว แห่ง สฤลาทริ
(พนมรุ้ง)

จากข้อความในจารึกหลักนี้แสดงให้เห็นว่า เทพเจ้าผู้เป็นใหญ่ในปราสาทไพบัตนั้นมีชื่อว่า “พระภทเรศวร” ซึ่งปรากฏในจารึกปราสาทไพบัต 1 หลักนี้ และยังคงอยู่ต่อมาอีกประมาณ 200 ปี จนถึงวันที่เขียนจารึกปราสาทพนมรุ้งหลักดังกล่าว

คำว่า “กาจโตน” ผู้เขียนยังไม่สามารถระบุค่าแปลได้ชัดเจนว่ามีความหมายโดยรวมว่าอย่างไร ซึ่งคำว่า “กาจ” ในภาษาเขมรโบราณอาจเป็นคำว่า “กาจ” ที่แปลว่า ร้ายกาจ, ดุร้าย หรืออาจจะเป็นคำว่า “กาจ” (ออกเสียงว่า กัจ) ที่แปลว่า หัก ก็ได้ ส่วนคำว่า “โตน” หรือ “โดน” นั้น แปลว่า ย่า, ยาย หรือ บรรพบุรุษฝ่ายผู้หญิง คำนี้ปรากฏในจารึกสมัยก่อนพระนคร (คือสมัยก่อน พ.ศ. 1350) มีรูปเขียนเป็น “โตน” (สมัยนั้นรูปเขียน ต สามารถออกเสียงเป็น ต หรือ ด ก็ได้) ต่อมาในสมัยพระนคร (ประมาณ พ.ศ. 1350-1850) คำนี้จะมีรูปเขียนเป็น “ตวน” ซึ่งในภาษาเขมรปัจจุบันจะมีรูปเขียนเป็น ជួន “ญูน” แต่ถึงแม้จะมีรูปเขียนที่เปลี่ยนไป แต่ก็ยังออกเสียงเป็น “โดน” เหมือนสมัยก่อนพระนคร ผู้เขียนยกประเด็นนี้มาอธิบายเพื่อแสดงว่า คำว่า กาจโตน นั้น คงเป็นคำเรียกมาตั้งแต่สมัยก่อนพระนคร (คือก่อน พ.ศ. 1350) อยู่แล้ว เพราะถ้าชื่อนี้ถูกเรียกเริ่มต้นในสมัยพระนคร จะมีรูปเขียนเป็น “กาจ ตวน”

4. เนื้อหาสำคัญในจารึกหลักนี้คือ คำประกาศที่บอกว่า “พระกัมมรเตงอัญที่ กาจโตน ไม่ต้องขึ้นตรงต่อโชลญวิชัย ผู้เป็นหัวหน้าแห่งวิชัย เหมือนดังผู้สีกเป็นคฤหัสถ์ทั้งหลายที่ไปมาได้อย่างสะดวก ผู้ที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่หมู่บ้านของพระกัมมรเตงอัญที่พนมกาจโตน ไม่ต้องถูกนำไปใช้งานในวิชัย ขอให้ทำเฉพาะงานในเทวสถานเท่านั้น ขอให้ขึ้นตรงต่อนักบวช ไม่ต้องเรียกร้องเอาหนี้สินจากพระกัมมรเตงกาจโตน”

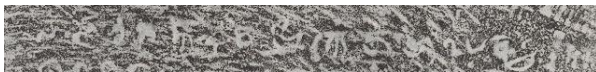
โดยปกติระบบการปกครองในสมัยเขมรโบราณนั้น หน่วยที่เล็กที่สุดคือ “สรุก” หรือหมู่บ้าน มีหัวหน้าหมู่บ้านเป็นผู้ดูแล แต่ละสรุกต้องขึ้นต่อ “วิชัย” ซึ่งเทียบเท่ากับตำบลในสมัยนี้ มีโชลญวิชัย หรือเทียบเท่ากับกำนัน เป็นผู้ปกครอง แต่วิชัยบางแห่งก็เทียบได้กับอำเภอ เพราะมีขนาดใหญ่ เหนือกว่านั้นไปก็จะมี “ประมาณ” เหนือกว่าประมาณ ก็จะมีเมื่อใหญ่ และใหญ่ที่สุดก็คือเมืองหลวงในสมัยนั้น ๆ ซึ่งแต่ละหน่วยการปกครองเล็ก ๆ ต้องส่งส่วย ส่งเครื่องบรรณาการ ทรัพย์สิน ข้าวทาส และแรงงาน เป็นภาษี ไปให้แก่หน่วยปกครองเป็นลำดับขั้น แต่คำประกาศหรือพระราชโองการในจารึกไพบรบัดนี้ พระเจ้าแผ่นดินได้ยกภูเขาไพบรบัดให้เป็น “เขตปกครองพิเศษ” โดยห้ามไม่ให้ใครมายุ่งเกี่ยว และให้นักบวชหรือพราหมณ์เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบทั้งคนทั้งทรัพย์สิน

ทั้งหมดของศาสนสถานแห่งนี้ คำประกาศนี้บ่งบอกสถานะอันพิเศษของภูเขา ไพรบัตได้
 อย่างเป็นรูปธรรมที่สุด

5. เนื้อหาจารึกด้านที่ 2 เน้นไปที่สิ่งของที่เป็น “กัลปนา” หรือ พระราชไทยธรรม
 ของพระเจ้าชัย วรมเทวที่ 3 รวมทั้งเจ้าภาพรายอื่น ๆ ระบุสิ่งที่จะต้องถวายทั้งแก่เทพ
 ทั้งแก่ผู้รับผิดชอบในสถานที่แต่ละแห่งอย่างละเอียด เช่น พระกัมเสตงอัญ ต กรุง
 (ผู้เขียนสันนิษฐานว่าเป็นเทวรูปแทนองค์พระเจ้าแผ่นดิน), กันโลง กัมเสตงอัญ
 (ผู้เป็นใหญ่ที่ล่วงลับไปแล้ว), พระกัมเสตงอัญ ต กันมยง (ท่านผู้เป็นเด็ก), กัมเสตงอัญ
 คังกร (พระคิเว), พระโคมศรมา, พระตรัยมพก (พระคิเว) เป็นต้น ซึ่งเทพเหล่านี้
 คงตั้งไว้ที่เทวสถานบนเขาไพรบัต การศึกษาเรื่องเทพเหล่านี้ ทรัพย์สินสมบัติที่ถวาย รวมทั้ง
 กิจกรรมต่าง ๆ ในจารึก จะทำให้เห็นภาพความเป็นไป เมื่อครั้งที่ศาสนสถานบนเขา
 ไพรบัตยังดำเนินการไปตามปกติเมื่อพันกว่าปีที่แล้วได้ชัดเจนมากขึ้น

6. ส่วนที่เป็นภาษาสันสกฤต แต่งเป็นโคลงไว้ 2 แห่งคือ ตอนต้นของด้านที่ 2
 เป็นคำสาปแช่งสำหรับผู้ที่มาปล้นชิงทรัพย์สินของศาสนสถานไป “ชนเหล่าใด ปล้น
 ชิงทรัพย์สินที่กัลปนาไว้ และล่วงละเมิดคำสั่ง ชนเหล่านั้นจงไปสู่รกรดราบเท่าที่พระจันทร์
 และพระอาทิตย์ทั้งสองยังดำรงอยู่” ลักษณะการสาปแช่งแบบนี้พบได้ในจารึกเขมรสมัย
 ต่าง ๆ ส่วนโคลงภาษาสันสกฤตตอนท้าย เป็นการให้พรและแบ่งส่วนบุญให้แก่คนที่ช่วย
 ดูแลรักษาทรัพย์สินที่ถวาย “หากชนเหล่าใดทำตามพระบรมราชโองการที่ตรัสสั่งไว้
 ขอนคนเหล่านั้นจะมีบุญเพิ่มมากขึ้นและได้รับผล (แห่งการถวายนี้) ครึ่งหนึ่ง”

จารึกปราสาทไพบรต์ 2 บรร.30

1) 9 9 6²⁵ ศ ก น ว มี²⁶ เก ต มา ม วุทธ

2) วา ร คี น มา น วรระ ศา(ส)น วรระ ปา ท ก

3) มร เต ง อ ณ ศรี ห รษ วา รรมม เท ว ต

4) โชลณ ว ล เปร สธา ป นา²⁷ ก มร เตง ช

5) คา ต (ไอ) วิ หาร²⁸ วิ ง เล ง ต งค ล ชา

6) วรระ รา ช ธ รรมม²⁹ -

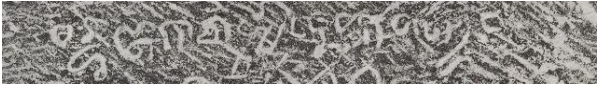
²⁵ ซะเอม แก้วคล้าย อ่านเป็นตัวเลข 843.

²⁶ ซะเอม แก้วคล้าย อ่านเป็น ทศมี.

²⁷ ซะเอม แก้วคล้าย อ่านเป็น กลปนา.

²⁸ ซะเอม แก้วคล้าย อ่านเป็น วิศวารูป.

²⁹ ซะเอม แก้วคล้าย ไม่ได้อ่านคำนี้.

7) วินทุ ต อา จา รุยย เชน ง อา จา รุยย พ

8) เน คี ต ตยิ ง เทา เทา - - มู

9) สถา ป นา วระ อา จา รุยย วิ - ⁻³⁰ ก

10) อา จา รุยย³¹ - - - - - ล

คำอ่านโดยรวมจารึกปราสาทไพบรต์ 2

- 1) 996 ศก นวมี เกต มาฆ วุทธ
- 2) วาร คี นู มาน วระ ศา(ส) น วระ ปาท ก
- 3) มรเตง อณ ศรีหรรวารมมเทว ต
- 4) โชลณ วล เปร สถาปนา กมรเตง ช
- 5) คาค (ไอ) วิหาร วิง เลง ตงคล ชา
- 6) วระ ราชธรมม -
- 7) วินทุ ต อาจารุยย เชนง อาจารุยย พ
- 8) เน คี ต ตยิ ง เทา เทา - - มู

³⁰ ซะเอม แก้วคล้าย อ่านเป็น วิศณุเทว

³¹ ซะเอม แก้วคล้าย อ่านเป็น วิหาร.

9) สถาปนา วรอาจารย์ วิ - ก

10) อาจารย์ - - - - - - - ล

คำแปลเป็นภาษาไทย

มหาศักราช 996 (พ.ศ. 1617) ขึ้น 9 ค่ำ เดือนมาฆะ วันพุธ มีพระบรมราชโองการ
ในพระบาทสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (พระเจ้าศรีธรรมพรหมเทวที่ 3) ต่อโกลนพล
ใช้ให้สถาปนาพระผู้เป็นเจ้าที่วิหารคิน ขอให้ตั้งไว้เป็นพระราชาไทยธรรม .. วินทุ
ผู้เป็นอาจารย์เขนง อาจารย์ ... คือเป็นผู้รู้ ได้ไปเรียก ...สถาปนาพระอาจารย์
อาจารย์

ข้อมูลที่น่าสนใจในจารึกปราสาทไพรบัต 2

จารึกปราสาทไพรบัต 2 เป็นจารึกที่เขียนไว้ตรงกรอบประตู ตัวหนังสือค่อนข้าง
อ่านยาก เขียนเป็นภาษาเขมรโบราณ มีทั้งหมด 10 บรรทัด ตามข้อมูลบอกไว้ว่า พบเมื่อ
วันที่ 9 มิถุนายน 2542 สุรพงษ์ พิลาวัธ ศึกษาธิการอำเภอบ้านกรวดในสมัยนั้นเป็นผู้พบ
จารึกหลักนี้ ชะเอม แก้วคล้าย ได้อ่าน แปล ตีพิมพ์เผยแพร่แล้วในวารสารศิลปากร
แต่ในการอ่าน แปลของผู้เขียนครั้งนี้ มีความแตกต่างจากที่ชะเอม แก้วคล้าย อ่านไว้แล้ว
พอสมควร โดยเฉพาะปีศักราชของจารึกหลักนี้ ชะเอม แก้วคล้าย อ่านได้เป็นตัวเลข 843
(ตรงกับ พ.ศ. 1464) ในขณะที่ผู้เขียนอ่านได้เป็นตัวเลข 996 (พ.ศ. 1617) ห่างกันถึง
153 ปี ซึ่งผู้เขียนจะได้อธิบายรายละเอียดในแง่มุมของตนเองเป็นลำดับไป ปัจจุบัน
(พ.ศ. 2567) จารึกปราสาทไพรบัต 2 ถูกนำไปจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
พิมาย จังหวัดนครราชสีมา

1. ตัวเลขศักราชที่ปรากฏ

รูปถ่าย (รูปบน) และรูปสำเนา (รูปล่าง) เป็นรูปตัวเลข
ศักราชขึ้นต้นจารึก ตัวแรกเป็นเลข 9 ชัดเจน ไม่ได้มีลักษณะ
เป็นเลข 8 หรือเลขอื่น ๆ ไปได้ ส่วนเลขตัวที่สองนั้นอาจจะดู
ลบลือนไปบ้างทั้งในรูปถ่ายและในสำเนาจารึก แต่เมื่อดูเส้น

ตัวเลขที่วัดแล้ว ไม่มีลักษณะเป็นตัวเลขอื่นนอกจากเลข 9 ส่วนตัวเลขสุดท้ายนั้น มีลักษณะเหมือนเลข 6 และเลข 7 ผู้เขียนอ่านเป็นเลข 6 เพราะเมื่อดูลายเส้นในรูปแล้วค่อนข้างชัดกว่า ดังนั้น ตัวเลขศักราชในจารึกหลักนี้ ผู้เขียนจึงอ่านเป็นเลข 996 ซึ่งจะตรงกับ พ.ศ. 1617 ซึ่งจะสอดคล้องกับพระนามของพระมหากษัตริย์ที่พบในจารึกหลักนี้คือ พระเจ้าธรรมวรมหาเทวที่ 3 ซึ่งครองราชย์ประมาณ พ.ศ. 1609-1623

พระเจ้าธรรมวรมหาเทว ในสมัยเมืองพระนครมีด้วยกัน 3 พระองค์คือ พระเจ้าธรรมวรมหาเทวที่ 1 มีปจฉาภรณ์นามหรือชื่อหลังความตายว่า รุทฺธโลก ครองราชย์ที่เมืองโยศธรปุระระหว่าง พ.ศ. 1443-1465, พระเจ้าธรรมวรมหาเทวที่ 2 มีปจฉาภรณ์นามว่า พรหมโลก ครองราชย์ที่เมืองแคะแกร์ระหว่าง พ.ศ. 1485-1487 และพระเจ้าธรรมวรมหาเทวที่ 3 มีปจฉาภรณ์นามว่า สหาคิวปท ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 1609-1623

อีกประการหนึ่ง สาเหตุที่ผู้เขียนค่อนข้างมั่นใจว่าจารึกหลักนี้อยู่ในยุคสมัยของพระเจ้าธรรมวรมหาเทวที่ 3 ก็เพราะรูปแบบตัวอักษรที่ใช้สอดคล้องกับศักราช พ.ศ. 1617 เช่นรูปตัวอักษร ร ในคำว่า วาร เป็นอักษรเส้นเดียวแล้ว ซึ่งรูป ร ที่มีลักษณะเป็นเส้นเดียวนั้นเริ่มปรากฏตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 1500 เป็นต้นมา สำหรับรูป ร ในจารึกสมัยก่อน พ.ศ. 1500 จะเป็นตัวอักษร 2 เส้น เช่น วาร และ ราช ในจารึกปราสาทไพบรต์ 1 ซึ่งมีศักราช 847 (พ.ศ. 1468) เป็นต้น ดังนั้นถ้าพระเจ้าธรรมวรมหาเทวในจารึกหลักนี้เป็น องค์ที่ 1 หรือ ที่ 2 ตัวอักษรในจารึกก็ควรจะเป็นรูปแบบก่อน พ.ศ. 1500 เพราะทั้งสองพระองค์นั้นครองราชย์ก่อน พ.ศ. 1500

2. กิจกรรมที่ปรากฏในจารึกปราสาทไพบรต์ 2 ไม่ได้มีมาก ดูจากรูปแบบตัวอักษรในการเขียน และตำแหน่งที่เขียนแล้ว แม้จะเป็นจารึกเกี่ยวกับพระเจ้าแผ่นดิน แต่ก็ไม่ได้มีลักษณะเด่นชัดหรือสวยงามตามรูปแบบจารึกในเมืองหลวงแต่ประการใด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ในยุคสมัยที่เขียนจารึกหลักนี้ ปราสาทไพบรต์คงหมดความสำคัญไปพอสมควรแล้ว ในขณะที่เดียวกันปราสาทพนมรุ้งซึ่งอยู่ใกล้เคียงกลับมีความสำคัญมากกว่าแล้ว และหลังจากจารึกหลักนี้ ปราสาทไพบรต์คงหมดความสำคัญไปอย่างสิ้นเชิง รูปแบบศิลปะสุดท้ายที่ปรากฏจะช่วยยืนยันข้อสันนิษฐานนี้ได้เป็นอย่างดี

รายการอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2529). **จารึกในประเทศไทย เล่ม 1-5**. กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- ชะเอม แก้วคล้าย. (2544). “จารึกปราสาทปลายบัด 1.” ใน **วารสารศิลปากร** 44, 2 (มีนาคม-เมษายน): 87-95.
- Coedes, G. (1937-1966). **Inscriptions du Cambodge** (8 Volumes). Hanoi: Imprimerie d'extreme - Orient.
- Coedes, G. (1968). **The Indianized State of Southeast Asia**. Translated by Susan Brown Cowing. Honolulu: The University Press of Hawaii.
- Pou, Saveros. (1989). **Nouvelles Inscriptions du Cambodge I**. Paris: Ecole française d'Extrême-Orient.
- Pou, Saveros. (2001). **Nouvelles Inscriptions du Cambodge II & III**. Paris: Ecole française d'Extrême-Orient.